

efterskalv

klara av en sparpolitik utan att besvikelsen vänder på styrkeförhållandena. Och vad är vårt – Europas – ansvar?

■ Torsdagen den 4 augusti 1988 samlades drygt 10 000 människor i den västukrainska staden Lvivs centrum. Demonstrationen hade ordnats av en organisation som kallade sig Demokratiska fronten för att understöda perestrojkan. Namnet antydde att man stödde förnyelserna i Moskva men myndigheterna ingrep med hårda metoder. Ett fyrtiotal personer arresterades och femton dömdes till böter. Nyheten nådde aldrig över tröskeln hos oss, men resten av året – och det därpå följande – blev mer dramatiska – och nyhetsvärda.

I november 1988 förklarade Estlands högsta sovjet att landets lagar skulle ha företräde framför sovjetiska lagar. Någoting var satt i rörelse. Någoting som inte gick att stoppa.

■ I perestrojkans friare miljö uppfann befolkningen spontant en ny politisk metod: att samlas, först några hundratal, sedan i tusental och hundratusental. Förstnede myndigheter kunde bara ty sig till ett enda tillvägagångssätt: brutalt våld. Den stora chocken kom i Tbilisi där 16 människor den 9 april 1989 dödades genom att en politisk ledning tappade fattningen.

I de första någorlunda fria valen 1990 förlorade kommunistpartiet sin majoritet i sex delrepubliker: de tre baltiska, Moldavien, Armenien och Georgien. Upplösningen var i gång, men den växte fram mycket ojämnt. De sex föregångarna hade en nationell historia att falla tillbaka på. I den sovjetiska kärnan fanns ingenting

motsvarande. Länderna förenades av en lång gemensam historia, men den ledde aldrig till uppkomsten av ett starkt medborgarsamhälle.

I det här perspektivet är det inget sammanträffande att den ukrainska självständighetsrörelsen började i Lviv. Den västra delen av Ukraina har en lite annorlunda historia och bär på andra traditioner. Området tillhörde länge Österrike-Ungern eller Polen. I motståndet mot polsk eller habsburgsk överklass växte grunderna för en ukrainsk nationell medvetenhet fram. När kejsardömena i och med det första världskrigets slut störtade samman uppstod ett antal försök till ukrainsk självständighet. Inget av försöken blev bestående. Men ett minne levde kvar: den västukrainska republikens självständighetsförklaring den 1 november 1918.

■ Den följande möjligheten till nationell självständighet kom nästan som en överraskning. Maktkampen i Moskva avgjordes genom dekretet om Sovjetunionens upplösning. Därmed blev Boris Jeltsin president i Moskva. I samma veva blev Ukraina självständigt – lite utan förskyllan eller förtjänst.

Men att leda ett land till en verklig självständighet är ingen enkel uppgift. Det förutsätter en nationell identitet, ett nationellt medborgarsamhälle, en samhällslig kär av administratörer (duktiga politiker och tjänstemän) och en fungerande ekonomi. Ukraina saknade nästan allt och står därför efter drygt två de-

cennier av självständighet fortfarande i början av processen. Det är den konstellationen som nu skapar utmaningar av ett speciellt slag.

I alla post-sovjetiska samhällen uppstod det en kleptokratisk överklass, som genom sina positioner inom den gamla förvaltningen kunde privatisera samhällslig egendom. Det skapade ett politiskt system som styrdes med kleptokraternas pengar. Det förutsatte i sin tur politiska kasperdockor, som lovade runt och höll tunt. Det återkommande mönstret är att ländernas ledare väljs på en tillfällig popularitet, som sedan svinar och förvandlas till en folklig avsky. Det var just inför det hotet Putin tog över kontrollen i Ryss-

"Att leda ett land till en verklig självständighet är ingen enkel uppgift. Det förutsätter en nationell identitet, ett nationellt medborgarsamhälle, en samhällslig kär av administratörer och en fungerande ekonomi. Ukraina saknade nästan allt och står därför efter drygt två decennier av självständighet fortfarande i början av processen."

land och Lukasjenko i Vitryssland. Ukraina klarade sig aningen bättre, men de demokratiska löften från den orange revolutionen vid årsskiftet 2004–2005 infriades aldrig. Viktor Jusjtjenkos popularitet dalade från över 50 procent i presidentvalet 2005 till 2 procent fem år senare när Viktor Janukovyjtj tog över.

■ Till Jusjtjenkos förtjänster hör försöken att skapa en nationell identitet. Men det fanns inte mycket att ösa ur. Jusjtjenko tänkte i samma banor som sin föregångare Leonid Kutjma: att på något sätt av kosackromantiken skapa en frihetlig identitet utgående från det ukrainska motståndet 1918 och 1940–1945. Men det var ingen lätt brygd.

En del av den ukrainska nationella rörelsen samarbetade med den tyska armén. Samtidigt utmärkte sig en annan del av samhället i Röda arméns partisanförband. Att av de här ingredienserna skapa en fungerande samhällslig identitet är ytterst svårt.

De andra ingredienserna i ett ukrainskt identitetsuppbyggande togs från 1930-talets Sovjetunion. I den ukrainska hungerdöden – *Holodomoren* – dog kring 3,5 miljoner människor. Hur många som sedan avrättades av Sovjetunionens säkerhetstjänst, NKVD, är outrett men gravar finns det mer än tillräckligt av.

Det besvärliga med den rättmätiga ilskan och sorgen över sväldöden och avrättningarna är att den samtidigt innehåller en antirysk tolkningsmöjlighet. Den passar alltså inte hel-

ler riktigt bra in i bilden eftersom en stor del av den urbana befolkningen i Ukrainas östra delar är rysk. Några riktigt enkla eller goda förutsättningar för att bygga upp en oproblematiske eller positiv ukrainsk identitet finns alltså inte. Under hårda yttre tryck kan befolkningen därför lätt splittras upp i fientliga läger.

■ Och hårda tryck kommer det att finnas.

I en artikel i *Süddeutsche Zeitung* (25.2) beskriver Lilia Sjevtsova situationen. Sjevtsova har sedan 1990-talet skrivit hänsynslöst träffsäkra analyser om vart de sovjetiska arvtagarstaterna är på väg. Nu konstaterar hon att alla använda politiska ledare utgör problemet och inte problemets lösningar. Hennes slutsats är att Majdan-rådet måste bli kvar för att kontrollera politikerna. Det är mycket begärt, och i princip har hon rätt. Majdan-rådet är den bärande ersättningen för ett svagt eller icke-existerande medborgarsamhälle. Men håller Majdan-rådet det hårda ekonomiska trycket, som kommer att vara den oundvikliga följderna av två decennier av uteblivna reformer?

Ukraina behöver 25 miljarder euro för att klara sig över de två närmaste åren. Det kommer landet inte att få utan att samtidigt genomföra ytterst genomgripande reformer. Men vem ska betala ut den summan? Det är bara Internationella valutafonden som kan skapa den sortens summor. Samtidigt sitter Vladimir Putin på gaskranen.

Nils Torvalds

är Europaparlamentariker (SFP).